

2. Клименко Н.І. Щодо інституту конкурентної (альтернативної) експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 211-216.

3. Калініна І.В. Розвиток конкурентної (альтернативної) експертизи в Україні. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*. Матеріали всеукр. наук-практ. конф. Київ-Маріуполь, 2018. С. 120-121.

4. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

5. Куриленко Д.В. Сучасні проблеми залучення експерта у кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 2. ч. 2. 2016. С. 331-334.

6. Бажанюк В.В. Про змагальність сторін в проведенні судової експертизи. *Правовий часопис Донбасу*, № 1(78), 2022. С. 139-145.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-62>

**CORRELATION OF THINGS AND PHYSICAL EVIDENCE
AS OBJECTS OF CLAIM AND OBTAINING IN ACCORDANCE
WITH ART. 93 OF THE CPC OF UKRAINE**

**СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЧЕЙ І РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ
ЯК ОБ'ЄКТІВ ВИТРЕБУВАННЯ ТА ОТРИМАННЯ
ВІДПОВІДНО ДО СТ. 93 КПК УКРАЇНИ**

Krushenytskyi A. V. Крушеницький А. В.

*Acting Head of the Department of
Criminal Procedure and Forensics,
Faculty No. 1 Donetsk State University of
Internal Affairs
Kropyvnytskyi, Ukraine*

*т. в. о. завідувача кафедри кримінального
процесу та криміналістики факультету
№ 1 Донецького державного університету
внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Незважаючи на значну кількість наукових праць та підвищений інтерес до проблем доказового права у кримінальному процесі, досі залишаються дискусійними або взагалі невіршеними багато питань, пов'язаних з порядком витребування та отримання доказів шляхом застосування процедури, визначеної ст. 93 КПК України. Так, відповідно до приписів зазначеної статті одним із способів збирання доказів сторонами кримінального провадження є витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

244

підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок. Однак, в практичній діяльності, як у сторони обвинувачення, так і у сторони захисту постійно виникають проблеми з реалізацією останніми своїх повноважень у частині витребування та отримання речових доказів в порядку 93 КПК України, що призводить до непоодиноких відмов у їх наданні. Причиною виникнення таких проблем є відсутність належної правової регламентації процедури витребування та отримання речей і документів. У зв'язку із чим, на сьогодні існує нагальна потреба в чітких науково обґрунтованих положеннях щодо збирання речових доказів шляхом використання такого способу збирання доказів у кримінальному провадженні, як витребування та отримання відповідно до ст. 93 КПК України.

На основі попередніх досліджень нами вже зазначалося, що «витребування» й «отримання» речей і документів є самостійними способами збирання доказів поряд проведенням слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Витребування речей чи документів – це процесуальна дія, яка полягає у зверненні з вимогою до певного суб'єкта про добровільне надання речей чи документів, які є носіями інформації (відомостей), що має значення для кримінального провадження. Важливою умовою для використання вказаного способу збирання (формування) доказів є наявність достовірних даних, що речі чи документи перебувають чи зберігаються у певного суб'єкта (в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, у службових або фізичних осіб). Отримання речей чи документів – це процесуальна дія, яка являє собою окремий процес доставляння стороні обвинувачення чи захисту юридичними або фізичними особами письмових документів чи їх копій, а також предметів із проханням приєднати їх до матеріалів кримінального провадження. Тобто, під час отримання певна особа добровільно за своєю ініціативою передає стороні кримінального провадження вказані об'єкти, які підлягають оглядові, фотографуванню та докладному опису в протоколі огляду [1, с. 158-160].

Поряд з цим, вважаємо за доцільне розглянути питання щодо умов, за яких річ як об'єкт витребування відповідно до ст. 93 КПК України може бути визнана речовим доказом у кримінальному провадженні. Оскільки не всі речі, вилучені (витребувані) протягом досудового розслідування можуть відповідати критеріям речового доказу відповідно до ст. 98 КПК України. У зв'язку з чим, необхідно визначити, що слід розуміти під поняттями «річ» та «речовий доказ» як об'єктами витребування та отримання.

Наразі вітчизняними науковцями пропонується досить багато варіантів щодо визначення поняття та ступеневого видового поділу речових джерел. Зокрема речовими доказами пропонувалося називати різні предмети та грошові кошти, які стосуються подій злочину, містять будь-які сліди злочину, а також зафіксовані за допомогою технічних засобів під час проведення процесуальної або слідчої дії та долучені до кримінального провадження постановою (ухвалою) особи, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором, суддею або судом; предмети матеріального світу, яким характерна незамінність, зв'язок яких з обставинами, що стосуються справи, доказаний у встановленому процесуальним законом порядку, та які визнані джерелом доказів і долучені до справи спеціальною постановою (ухвалою); предмети, які через свій об'єктивний зв'язок із подією, яка розслідується, можуть виконувати в процесі доказування певні гносеологічні функції, слугують засобами пізнання фактів, що підлягають установленню у цій справі [2, с. 212]. Відправною ж точкою для ґрунтовного дослідження теоретичних аспектів поняття речового доказу стала позиція законодавця, закріплена в КПК. Так, у статті 78 КПК України 1960 р. зазначалося, що речовими доказами є предмети, які були знаряддям вчинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом, і всі інші предмети, які можуть бути засобами для розкриття злочину і виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності [3]. Прийняття ж КПК України 2012 р. знаменувалося переглядом підходів щодо визначення поняття «речові докази». У статті 98 КПК України 2012 р. зазначається, що речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення [4]. На нашу думку, застосування законодавцем терміну «матеріальні об'єкти» замість терміну «предмети» більш точно виражає змістовий складник визначення «речові докази», оскільки є більш широким порівняно з терміном «предмети». Таким чином, у новому КПК України вдосконалено визначення речових доказів. Так, законодавець конкретизував об'єкти, які можуть бути залучені як речові докази в кримінальному провадженні: 1) матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення; 2) матеріальні

об'єкти, які зберегли на собі його сліди; 3) матеріальні об'єкти, які містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження; 4) предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій; 5) гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Що стосується поняття «річ», то варто зауважити, що в чинному КПК відсутні норми, які б пояснювали зміст цього об'єкту витребування (вилучення). Так, в розумінні ст. 179 ЦК під річчю слід розуміти предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [5]. Римське приватне право речами визнавало все, що оточувало людину, могло бути об'єктом речового права і містило в собі певну цінність [6]. Новий тлумачний словник української мови термін «річ» визначає як одяг, білизна, предмети особистого користування і спеціального призначення; предмети, що належать кому-небудь; майно [7, с. 137].

З приводу співвідношення «речі» та «речового доказу» слушною є позиція Ю. Мирошниченка, який наголосив на тому, що речовий доказ – це перш за все матеріальний об'єкт. Поняття «річ» теж передусім визначається законом як предмет матеріального світу. Очевидно, що загальною ознакою як речі, так і речового доказу є їх матеріальне походження. Проте речі в правовому розумінні відрізняються від інших об'єктів матеріального світу здатністю задовольняти потреби людини, бути об'єктом цивільно-правового обігу, мати споживчі якості. Не можуть бути визнані речами предмети матеріального світу, які не наділені корисними властивостями. Не викликає сумніву, що сліди злочину, як матеріальні об'єкти, є речовими доказами. Але так само безсумнівним є й те, що вони не мають споживчої цінності й у зв'язку із цим не можуть бути визначені як речі. Таким чином, логічним буде сформулювати таку конструкцію: кожна річ може бути визнана речовим доказом, якщо має значення для кримінального провадження; не кожен речовий доказ є річчю. Визнання компетентною особою того чи іншого предмета речовим доказом не визначає його як річ, а лише вказує на його речове походження. На нашу думку такий підхід зберігає єдине легальне визначення речі, встановлює сутнісну характеристику речового доказу, статус речі, що дозволяє правильно нею оперувати в кримінальному провадженні [8].

Отже для того, щоб встановити чи відповідає певна річ ознакам речового доказу, для сторони обвинувачення етапи витребування речей відповідно до ст. 93 КПК України повинні виглядати наступним чином.

1. Складання та направлення на адресу фізичної або юридичної особи (володільця речей та документів) письмової вимоги. Така вимога може бути надіслана для виконання такими способами: засобами електронного зв'язку; месенджерами; поштовим зв'язком; шляхом «нарочного» вручення.

2. Розгляд та виконання володільцем речей та документів письмової вимоги. Якщо письмова вимога стосується юридичної особи, то разом із речами та документами юридична особа може надати й супровідні документи, які пояснюють зміст витребуваних об'єктів.

3. Одержання стороною обвинувачення запитуваних речей та документів шляхом їх витребування. Способи одержання стороною обвинувачення запитуваних речей та документів повинні бути визначені в залежності від об'єкту та об'єму витребування: документи – засобами електронного зв'язку, месенджерами, поштовим зв'язком, шляхом «нарочного» вручення/отримання; речі – шляхом «нарочного» вручення/отримання.

4. Огляд стороною обвинувачення витребуваних речей/документів. За наслідками проведеної слідчої (розшукової) дії – складання протоколу огляду витребуваних речей та документів.

5. За результатами проведеного огляду – прийняття стороною обвинувачення процесуального рішення щодо визнання витребуваних речей/документів речовими доказами та їх долучення до матеріалів кримінального провадження, а у випадку якщо витребувані речі та документи не містять ознак, визначених у ч. 1 ст. 98 КПК України – повернення їх володільцю. Таке процесуальне рішення оформлюється слідчими/прокурором шляхом винесення постанови, з посиланням на п. 8 ч. 2 ст. 40, ст. 94, ч. 2 ст. 100, ч. 3 ст. 110, ч. 1 ст. 98 КПК України [9. с. 174].

На нашу думку, для сторони захисту етапи витребування речей відповідно до ст. 93 КПК України повинні виглядати таким же чином, однак, реалізація останніх двох пунктів (складання протоколу огляду та винесення постанови) для сторону захисту є неможливою, оскільки законом взагалі не регламентовано право захисника будь-яким чином здійснювати фіксування речових доказів. А тому доцільно внести зміни до КПК, надавши захиснику право складати протокол огляду витребуваних/отриманих речей та документів.

На основі викладеного можна стверджувати, що речовими доказами слід вважати матеріальні об'єкти, які відповідають ознакам, визначеним ст. 98 КПК, у встановленому законом порядку були отримані та додані до матеріалів кримінального провадження з метою використання під час доказування. Процедури «витребування» й «отримання» речей і документів застосовані в порядку ст. 93 КПК України є самостійними

способами збирання речових доказів поряд з проведенням слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Водночас, слід звернути увагу, що нормативно-правова регламентація процесу збирання доказів із застосуванням процедури їх витребування та отримання потребує вдосконалення з метою формування єдиних підходів до розуміння суті, порядку та процесуального оформлення збирання речових доказів на стадії досудового розслідування.

Література:

1. Крушеницький А.В. Витребування та отримання речей і документів в системі процесуальних дій. *Правовий часопис Донбасу*, № 2 (79), 2022. с. 152-164.

2. Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України : Кодекс України від 28.12.1960 № 4651-VI. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.07.2022).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.07.2022).

5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіційний сайт Верховної ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.07.2022).

6. Орач Є.М., Тишик Б.Й. Основи римського приватного права : Навчальний посібник. Львів: Ред. вид. відділ Львів, ун-ту, 2000. 238 с.

7. Новий тлумачний словник української мови. 3 том (П-Я). К. 2006, 862 с.

8. Мирошниченко Ю. Кожна річ може бути визнана речовим доказом, але не кожен речовий доказ є річчю. Газета «Закон і бізнес». URL: <https://zib.com.ua/ua/15358.html> (дата звернення: 22.07.2022).

9. Задорожко Ю. Речові докази та документи у кримінальному провадженні про кримінальні правопорушення, пов'язані з наданням медичної допомоги. Щомісячний науково-практичний юридичний журнал «Підприємництво, господарство і право». Київ. 2017. Вип. 8. С. 174–177.